

Отже, поняттєво-категорійний апарат дослідження розвитку початкової освіти в Україні другої половини ХХ – початку ХХІ ст. становить систему взаємозалежних понять і категорій (початкова освіта, початкова школа, розвиток, цілі початкової освіти, організація початкової освіти, зміст початкової освіти, навчально-виховний процес та похідні від них), необхідних для пізнання окресленого феномена в історико-педагогічній ретроспективі.

Список використаних джерел

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : Перун, 2005. 1728 с.
2. Гавриленко Т. Л. Розвиток початкової освіти в Україні (друга половина ХХ – початок ХХІ ст.) : дис. ... д-ра пед. наук : спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / Ін-т педагогіки НАПН України. Київ, 2019. 714 с.
3. Гавриленко Т. Л. Сутність поняття «початкова освіта»: історико-педагогічний контекст. *Сучасні вимоги до організації та проведення історико-педагогічних досліджень* : зб. матеріалів наук.-методол. семінару з історії освіти, 25 жовт. 2017 р., Київ / ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. Київ, 2017. С. 12–14.
4. Енциклопедія освіти / АПН України ; голов. ред. В. Г. Кремень. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
5. Словник української мови : в 11 т. Т. 8 / АН УРСР, Ін-т мовознавства ; за ред. І. К. Білодіда. Київ : Наук. думка, 1977. С. 631. URL: <http://sum.in.ua/s/rozvytok> (дата звернення: 05.04.2021).
6. Советский энциклопедический словарь / гл. ред. А. М. Прохоров. Изд. 3-е. М. : Совет. энцикл., 1984. 1600 с.

Н. М. Гупан

ПРО ТИПОВІ ПОМИЛКИ У ПОНЯТІЙНО-ТЕРМІНОЛОГІЧНОМУ АПАРАТІ ДИСЕРТАЦІЙ З ІСТОРІЇ ПЕДАГОГІКИ

Аналіз значної кількості наукових досліджень засвідчує, що чи не найбільше недоречностей у понятійно-термінологічному апараті історико-педагогічних розвідок пов'язано із хронологією. Поширеною стала плутанина періодів і етапів (хоча насправді останні є складниками періодів), ототожнення хронологічних меж теми дослідження із періодами та ін. Не логічно виглядає періодизація, де відсутні періоди, а є лише етапи (тобто відбувається підміна понять). Але б'є рекорди послуговування поняттям «сучасний період» і «сучасний етап», які по суті є хибними. Адже етап і період повинні мати початок і кінець (століття, рік, або іншу конкретну дату в історичних координатах минулого часу). Тож використовувати поняття «сучасний період» і «сучасний етап» є не коректним у науковому дослідництві, бо вони не мають завершеності та асоціюються з тяглістю часу. Сумнівно виглядає й нижня межа «сучасних періодів» так само, як «сучасних етапів», зазвичай прив'язуваних до проголошення незалежності України (а цій події вже 30 років). Тож доцільним буде писати: «в сучасних умовах ...», «в умовах сьогодення ...», «останнім часом ...», «упродовж останніх років ...», «упродовж останніх десятиліть ...» тощо.

Нерідко можна побачити помилки у понятійно-термінологічному апараті при визначенні територіальних меж історико-педагогічних праць. Наприклад, використовуючи поняття «Київська Русь», необхідно враховувати, що воно було вигадане російськими істориками і поширювалось ними у ХІХ ст., аби наголосити на

периферійності київських земель у складі Русі. Насправді у автентичних літописах йшлося виключно про Русь, політичним центром якої був Київ, а згадок стосовно «Київської Русі» нема, тобто такого державного утворення взагалі не існувало. Чимало непорозумінь пов'язано з використанням поняття «Австро-Угорська монархія», яку помилково називають «імперією» (хоча у її власній назві такого слова нема). Спостерігаються недоречності й у послуговуванні поняттям «Західна Україна», яке офіційно було введено в обіг лише по завершенню Першої світової війни.

На нашу думку, такий стан справ свідчить про недостатню увагу у підготовці аспірантів до формування історико-педагогічної компетентності майбутніх науковців, складниками якої є: хронологічний, просторовий, інформативний, логічний, аксіологічний. Саме послідовна робота у цьому напрямі дозволить уникнути названих та інших помилок у понятійно-термінологічному апараті дисертацій з історії педагогіки.

І. В. Зайченко

ПРО ПОНЯТІЙНО-КАТЕГОРІАЛЬНИЙ АПАРАТ КУРСУ «ЕТИКА НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОГО ПРАЦІВНИКА ВИЩОЇ ШКОЛИ»

Найважливішими завданнями названого курсу є формування у студентів:

- знань про педагогічну етику як галузь гуманітарного знання, її предмет, завдання і функції, морально-етичні категорії та категорії педагогічної етики;
- теоретичних уявлень про моральну свідомість особистості педагога та знань і вимог, що висуваються до особистісно-моральних якостей педагога вищої школи;
- знань про етичні принципи й норми педагогічної праці; майстерність спілкування, етикет педагога вищої школи;
- знань і умінь етико-педагогічних досліджень.

Понятійно-категоріальний апарат етики викладача вищої школи визначається специфікою його професійної діяльності, яка обумовлює кілька аспектів етичних відносин педагога з різними учасниками педагогічного процесу: по-перше, це етика відносин педагога до своєї праці, до предмета своєї діяльності; по-друге, це етика відносин «за вертикаллю» – в системі «педагог – учень», яка розглядає основні принципи, норми цих відносин і вимоги, пропоновані до особистості й поведінки педагога; по-третє, це етика відносин «за горизонталлю» – в системі «педагог – педагог», в якій розглядаються ті відносини, які регламентуються не стільки загальними етичними нормами, скільки специфікою діяльності і психології педагога; по-четверте, це етика адміністративно-ділових відносин педагога і керівних структур, що пропонує обом сторонам певні «правила гри», спрямовані на оптимізацію управління системою освіти; по-п'яте, це етика відносин педагога з батьками (опікунами) учнів, громадськістю, соціальними інституціями, в цілому соціумом.

Педагог у своїй життєдіяльності має керуватися такими загальноприйнятими найважливішими морально-етичними категоріями, як: моральна свідомість, моральні відносини, моральні норми, судження, оцінки, моральні вимоги, моральний вибір, моральні чесноти і вади, добро і зло, справедливість, совість, сумління, гідність і чесність, ідеал, сенс життя, щастя та ін., а також такими поняттями, як «вчинок», «моральна норма», «моральний принцип», «моральний ідеал», «оцінка» тощо, які